

**ANALYSIS OF THE GENDER ROLES AND POETICS OF THE BODY IN NOVEL
"THE PIANO TEACHER" OF NOBEL ELFRIDE JELINEK**

Mirela Bašić

University of Zenica, Faculty of Philosophy - BiH, mirella.basic@hotmail.com

Abstract: *Elfriede Jelinek is one of the most original and controversial writers in Austria. The reason lies in the fact that she plays with combination of high and low literary elements, a blend of pop and trivial culture, and puts under the lights stories of „little“ people – antiheroes (counter voices), their daily wishes, lusts and sexual perversions. She was awarded the Nobel Prize in Literature in 2004 "for her musical flow of voices and counter-voices in novels and plays that with extraordinary linguistic zeal reveal the absurdity of society's clichés and their subjugating power". She said that her Austria is certainly unhappy because of the fact that it is her, and that is precisely her work, because she was often the subject of criticism and derision. It is interesting that the Polish Minister of Culture called her just one ordinary pornographer and he tried to ban the production of a Nobel laureate. It is well-known that in Austria they tried to present her work as a reflection of the kitsch and as antipodical culture. At the election posters during the campaign in Vienna, in 1996, there was the inscription "Are you for Jelinek ... or for art and culture?", which means that the society should "teach" not to take too seriously Elfriede Jelinek, and especially not the language of violence and language of vulgarism and sexism. Why did they attack the work of Elfriede Jelinek and herself? Had the author talked about something that was so strange, terrible that it should not be said? Who determines what we can or we not talk about?*

Elfriede Jelinek, after the condemnation phase, became one of the most important writers of contemporary literature in the German speaking area, but certainly in the world. Without any hesitation and delight in speaking often writes about sexuality and violence, and about gender roles, which represent a set of behaviors, characteristics, and patterns of values that a certain culture expects of men and women. Using deconstructing as a perfect method she deconstructs these gender roles, and Jelinek introduces us into the world of human beings, bringing to us the perception of their world, as it is, of all their impulses, sexual desires, perverted thoughts. The themes of her novels are: an individual subordinate to society, critique of capitalist society, struggle between the sexes, sexuality, the alienation of man from society and of himself.

The goal of the work is to analyze novel „The piano teacher“, which was published in 1983: to analyze the imposed gender roles of women, the discontinuity of the female language of desire, pointing to the neurosis, to the sexual "creeps" of the female subject/object. Attention will also be paid to the theme of subordination of the individual to society and to the theme of a/sexuality. There will be also analyze of the specific relationship between the mother and daughter and demythologisation of all social myths.

Keywords: gender roles, poetics of body, psychoanalysis, gender theory, feminism, stereotypes

**ANALIZA RODNIH ULOGA I POETIKE TIJELA U ROMANU „PIJANISTKINJA“
NOBELOVKE ELFRIDE JELINEK**

Mirela Bašić

Univerzitet u Zenici, Filozofski fakultet – BiH, mirella.basic@hotmail.com

1. UVOD

Vještini poigravanjem i kombinovanjem elemenata visoke i niske književnosti, mješavinom pop i trivijalne kulture, te stavljajući pod svjetla pozornice priče antiglasova, običnih malih ljudi i njihovih svakodnevnih želja, čežnji i seksualnih nagona, Elfriede Jelinek je dobila titulu jedne od najkontraverznijih spisateljica. Za svoj rad dobila je 2004. godine Nobelovu nagradu, i tom prilikom je svakako istakla da njena Austrija zasigurno nije sretna zbog činjenica da je to baš ona i da su to baš njena djela, koja su često bila predmet kritike i ismijavanja. Zanimljivo je spomenuti da ju je Poljski ministar kulture prozvao da je ona samo jedna obična pornografinja, te je nastojao da zabrani produkciju teksta Nobelom nagrađenu autoricu. Poznato je da su u Austriji nastojali da njen rad predoče kao odraz kiča i šunda, te da je njen rad antipod kulturi. Na izbornim plakatima tokom kampanje u Beču, 1996. godine stajao je natpis „Jeste li za Jelinek...ili za umjetnost i kulturu“, čime se društvo trebalo „podučiti“ kako ne trebaju uzimati za ozbiljno romane Elfriede Jelinek, a posebno ne jezik nasilja i jezik vulgarizama i seksizama. Zašto se na

Thirteenth International Scientific Conference
THE TEACHER OF THE FUTURE
25-28.5.2017, Budva, Montenegro

Jelinek obušila tolika paljba pogrdnih izjava? Da li je autorica možda progovorila o nečemu što je toliko strano, strašno da se o tome ne bi smjelo govoriti? Ko uostalom određuje šta smijemo, a šta ne smijemo govoriti?

Zašto svako djelo, koje progovora iz vizure žene, koja je vođena svojim nagonima, požudom, koja ima „nastrane“ seksualne želje i fantazije, koje je prepuno perversija ženskog subjekta biva osuđeno, te izloženo negativnim kritikama, ali sasvim sigurno od strane pozicije muške dominantne kulture. Da li je Jelinek zaista oskrnavila svoju domovinu pišući o nečemu što je prisutno svuda oko nas (a, o čemu se samo uvijek šutilo!). Jesmo li toliko naivno društvo, da smatramo ako o nečemu ne progovorimo ili ne pišemo da to ne postoji ili da ćemo to na taj način ugušiti?

Da li smatramo da književnost kao prostor iznošenja svih neuroza, kompulsivnih i agresivnih načina ponašanja čovjeka (u ovom slučaju Žene), širi nemoral? Nije li se kaos digao i kada je objavljeno djelo „Madam Bovari“ – kako da jedna žena prevari muža!? (a, koja je tim činom ustvari narušila svoj život i koja je na kraju imala samo jedan izlaz – samoubistvo – divne li pouke za sve žene koje krenu njenim stopama); nije li na osudu naišla i drama Henrika Ibzena „Nora“ – kako da jedna žena napusti svoju djecu!? Kako može? Zašto je originalna verzija bajke „Snjeguljica i sedam patuljaka“ modifikovana tako da nije majka ta koja je otjerala Snjeguljicu, već zla maćeha (obratiti pažnju na epitet ZLA). Braća Grimm su promijenila ovaj (bitan) detalj, jer kako javnosti predočiti da majka može napustiti svoje dijete, kako da se ukalja materinstvo na koje se gledalo kao na svetinju i kakvu bi to pouku trebalo poslati u svijetu kada je dominirao kršćanski odgoj, a žena imala svoje nametnute rodne uloge kćerke-majke-domaćice-*andela doma*!? Isti slučaj je i sa prvobitnom verzijom „Ivice i Marice“, gdje je majka bila ta koja je otjerala svoju djecu, a ne kasnije uvedeni lik zle maćeha (koju, gle čuda, dovodi figura oca, a koji se baš pretjerano ne opire kada ga ona tjera da ostavi djecu u strašnoj šumi).

Zašto je roman, koji je pisan jezikom prepunim seksizama i vulgarizama, jezik koji društvo (u ovom slučaju Jelinek je osuđivana od strane austrijskog političkog kruga) osuđuje kad smo svi svjedoci da je društvo sa svim svojim pojavnostima daleko od humanističkih moralno-etičkih vrijednosti i da li žena mora da postupa po kulturološki nametnutim rodnom ulogama.

Rad ima cilj da na primjeru romana „Pijanistkinja“, koji je objavljen 1983. godine, analizira nametnute rodne uloge žene, odustvo ženskog jezika žudnje, ogoljavanje i razbijanje maski zapadnog društva, ukazivanje na neuroze, na seksualne „nastranosti“ ženskog subjekta/objekta – koja se prigušuju. Također će se pažnja posvetiti tematiziranju podređivanja pojedinca društvu, a/sekusalnosti; ukazat će se na specifičan odnos majka-kćerka, kao i demitologizaciji svih društvenih mitova, kojima se Elfride Jelinek inače bavi u svojim romanima.

2. ANALIZA RODNIH ULOGA I POETIKE TIJELA U ROMANU „PIJANISTKINJA“ NOBELOVKE ELFRIDE JELINEK

Roman „Pijanistkinja“ je prvenstveno priča o Eriki Kohut, djevojci koja u kasnim tridesetim radi kao profesorica klavira na Bečkom konzervatorijumu, i koja živi sa svojom starom, autoritativnom, tiranski nastrojenom majkom. Majka je Eriku čitav život čuvala pod staklenim zvonom, te je manipulativnim nastojanjima pokušavala da kroz Eriku ostvari svoje težnje i snove, što svakako nije urodilo plodom, budući da Erika nije postala slavna pijanistkinja, kako je to njena majka maštala, nego samo obična profesorica klavira. Ovo je također i priča o djevojci koja svaki dan igra svoju ulogu pristojne, povučene djevojke (onakve kakvu društvo želi i kako to njena majka želi), koja igra po pravilima svoje rodne uloge, koju joj je njena majka prisilno nametnula i koja je njeno vladanje konstruisala po mjerilima šta je to dobro – a šta to nije dobro u društvu.

Roman svakako već od samog početka problematizuje tu poziciju uklapanja jedne žene u svoju rodnu ulogu, koju joj je kultura servirala kao takvu i koje bi se trebala pridržavati (barem tako njena majka želi).

Sasvim je jasno da samim rođenjem, bivamo spolno/biološki determinirani kao muškarci i žene. Rodne uloge nam ipak bivaju nametnute od strane kulture u kojoj živimo, te je sasvim sigurno da je „rod usko povezan sa kulturološko-društvenim praksama, odnosno, da je konstruiran od strane dominirajućih društvenih normi“ (Pojmovnik LBT kulture, 2012: 382), a upravo Erikina majka je predstavnik društva koje nas pritišće i koje nam nalaže kako treba da se ponaša jedna žena, a kako treba da se ponaša jedan muškarac, a ta njena autoritativnost i strogoća jeste oslikavanje društva koje neće niti žele da pristane na nešto drugačije, što nije u skladu sa „normalnim“ ponašanjem koje se očekuje od jedne žene (a šta je to u konačnici normalno!).

O tome je svakako pisala Džudit Batler koja ističe kako se „pravila“ rodnog ponašanja prenose sa generacije na generaciju u obliku društveno uspostavljenih „označitelja“. Batlerova u svojoj knjizi „Tela koja nešto znače“ upravo ističe kako nažalost rod u našem društvu nije izbor, a Erika je upravo primjer pojedinca koja pokorno

Thirteenth International Scientific Conference
THE TEACHER OF THE FUTURE
25-28.5.2017, Budva, Montenegro

izvršava ulogu koju joj majka servira, te je Butlerova upravo takav vid ponašanja okarakterizovala kao pozorišni i performativni čin.

Naposljetku, muškarac je taj koji mora van, u boj s neprijateljskim životom, a kći za to vrijeme, zatvorena u kući i muzicirajući, treba težiti duhovnom uzdizanju. (Jelinek 2005: 39)

Butlerova razmatra samo funkcionisanje performativa, ističući kako je „*pol* idealna konstrukcija koja se vremenom prisilno materijalizuje. To nije jednostavna činjenica niti statično stanje tela već proces u kojem regulativne norme materijalizuju *pol* i dovršavaju tu materijalizaciju svojim prisilnim neprestanim ponavljanjem. Nužnost tog neprestanog ponavljanja jeste znak da materijalizacija nikad nije sasvim završena, da se tela nikad potpuno ne povinuju normama koje su ih netarela da se materijalizuju.“ (Butler, 2001:14)

Kritika rodnih uloga i kidanje veze sa majkom kao reprezentom društvenih stega i potčinjenosti ženskog objekta u romanu je predloženo na dramatičan način, dodjeljujući Eriki ulogu jedne perverzne, nastrane djevojke, koja je unutar sebe akumulirala veliki broj sadističkih postupaka, što je eskaliralo u njenom odnosu sa studentom, gdje na scenu stupaju sva potiskivanja iz nutrine Erikinog seksualnog bića, i ona postaje mazohista. Erika postaje željna da bude nečija seksualna robinja, čime se svakako ukazuje da je preuzela nasilnički model koji je imala cijeli život pred sobom i sa kojim se mogla identifikovati, a to je njena majka i njene prisilne radnje. Erikin model ophođenja prema studentima i potreba da ona njih kontroliše je upravo proizišao iz modela kontroliranja i potiskivanja od strane njene majke, ali pored toga što je Erika bila objekt kontrole majke, ona je to i za Valtera, jer ne umije da se uzdigne iznad toga, već se nesvjesnim postupcima predaje praktičnom sadizmu i mazohizmu.

Ponekad ide na koncerte kako bi oplemenila svoj glazbeni ukus i poslije ga nametnula učenicima. Uspoređuje izvođače i ubija učenike u pojam postavljajući im mjerila koja vrijede samo za vrhunske glazbenike. Ona stalno progoni; izvan je vidnog polja svojih učenika, ali je uvijek u vlastitom dok u izlozima promatra svoj lik što prati tuđe tragove. (Jelinek, 2005:97)

Na nastavi slama jednu učeničku volju za drugom. Usprkos tomu u sebi nosi jaku želju da budeposlušna. Tu joj želju kod kuće ispunjava majka. (Jelinek, 2005:100)

Erika je čisti primjer individue, koja usred nestabilne pozicije koju zauzima, ne umije odvojiti svoje intelektualno biće od seksualnog, pritisnuta prije svega perfekcijom sopstvene majke, zatim Valterovom željom za posjedovanjem nje same, te na kraju vlastitom nemogućnošću da se ostvari kao seksualno biće, biće koje treba da osjeća užitek.

Sjedi sama u sobi, odvojena od mase, koja je na nju i zaboravila, jer Erika gotovo da je bestjelesna. (Jelinek, 2005:44)

Erika je sama sebi tabu. A, dodirivanja, kao i uvijek nema. (Jelinek, 2005:55)

Od izuzetne važnosti u cjelokupnoj priči jeste sama a/seksualnost žene kao i užitek žene u odnosu na muškarce, koji u 19. stoljeću prestaje da važi kao jedini užitek. *Angel in the house* je jedan od najčešće korištenih izraza u 19. vijeku čime se žena povezivala sa čednošću, skromnošću, a ta vrlina vremenom prerasta u bestrasnost. Ideje o seksualnosti svoj nastanak duguju saznanjima prosvjetiteljstva, kao i usponom industrijskog kapitalizma, čime dolazi i do izmjene samog pojma nevinosti. Interesantno je da Erika bez obzira na sva nastojanja ne umije da osjeti užitke, iz razloga što nije u stanju da nadvlada duboko ukorijenje sukobe nutrine, koji nikako ne dopuštaju da na površinu isplivi emocionalno opuštanje, doživljavanje čulima. Iza fasade čedne djevojke ona je žena čija se seksualna represija manifestira u dugom popisu parafilija, uključujući voajerizam i sadomazohistički fetišizam, te seksualno samoozljeđivanje.

Razlog je u tome što je ona objekt majčine želje, ona nije subjekt pa njeno djelovanje nije aktivno, već pasivno. Erikin majka je u romanu zapravo falusoidni reprezent, a odsustvo figure oca je uvjetovalo da Erika izraste u marionetu koju je njena majka usmjeravala kako je željela. Čak i samo sviranje klavira jeste zadovoljavanje majčine ambicije:

Svjetska je slava, koju većina nećemoći postići, samo gore, na vrhu. Gore puše hladan vjetar koji kao da šumi kako jeumjetnik uvijek sam. Dok je god Erikin majka živa i može određivati njenu budućnost,za dijete dolazi u obzir samo jedna stvar: svjetski vrhovi. (Jelinek, 2005:25)

O tom neraskidivom odnosu svjedoči početak i kraj romana: Erika se na početku romana vraća kući, ali isto tako se i na kraju romana vraća svojoj majci. Njen povratak je uvijek povratak majci. Erikin majka je smatrala da se Erika treba odreći svakog oblika seksualnog užitka zarad ostvarenja visokih ciljeva. Da bi njena majka uspješno vršila kontrolu nad njom težila je da je udalji od muškaraca, te je tjerala na svakodnevnu praksu, da bi paradoksalno taj isti čin proizvodio užitek u oku jednog muškarca. Erika ostaje predmet želje svoje majke, ne može postići

Thirteenth International Scientific Conference
THE TEACHER OF THE FUTURE
25-28.5.2017, Budva, Montenegro

subjektivnost, što se očituje u njenom neuspjehu kao pijanistkinje, ali i kao nemogućnosti osjećanja seksualnog užitka.

S obzirom da Eriku odgaja samo majka, uz očevu odsutnost, majčina dominacija je glavni uzrok zašto Erika „pada“ na testu života, a tu se svakako prepoznaje pred-edipovska veza majka-kćerka, koja nije prevaziđena. Sa dozom ironije i sarkazma provokativno je ilustrirana uloga majčinstva (u svojoj tradicionalnoj predočenosti kao institucije), u kojoj leži potencijalni temelj za ženski mazohizam, ovisnosti i suzbijanje ženske seksualnosti. Ipak, opresivna blizina i majčina želja za kontrolom u romanu ostavljaju malo prostora za proces individualizacije same kćerke.

Majka se ljuti na Eriku što je uz kostimič kupila novi šešir, nalik kaubojskom, s vrpcom na vrhu i vrpcom kojom šešir može pričvrstiti pod bradom da joj pod naletima vjetra ne odleti s glave. Majka se na sav glas žali zbog novih izdataka i sumnja da je kćerkina silna potreba za uređivanjem usmjerena protiv nekoga, tj. nje, majke, a sasvim sigurno prema nekome, naimemuškarcu. Ako je to neki određeni muškarac, majka će saznati koji! I pritom neće biratisredstva. Majka se ruga jednoj Erikinoj skladnoj kombinaciji odjeće. Otrovnim sokom svoje poruge polijeva čahure, opne, ovojnice i poklopce kojima se Erika ciljano prekriva. Ruga joj se na način da je kćerki jasno kako to čini iz ljubomore. (Jelinek, 2005:192)

Njeno biće ne može da odvoji intelektualno sebstvo od seksualnog jer ni jedno ni drugo ne pruža stvarni užitak. Roman je tako istovremeno priča o njenoj nemogućnosti za sublimacijom⁴³, gdje ona koristi klavir kao umjetnički okidač i kao prostor svih njenih opsesija i ponašanja. Na ovaj način roman zapravo ukazuje na sličnosti (kao i na razlike) između umjetnika i perverzne osobe, a sve to se zasigurno može dovesti u vezu sa Lacanovom tvrdnjom da je postati žena uvijek neizvjesno i nepotpuno. Klavir i Erikino sviranje na njemu pred Valterom je također iskorišteno da se na ironičan način ukaže na vezu prikaza ženstvenosti (ženskog subjekta) i muškog voajerizma:

Klemmer gleda kako na njenim nadlakticama podrhtavaju mišići i taj ga spoj golog mesa i pokreta počinje uzbuđivati. Njeno tijelo poslušno prati unutarnji tok skladbe i Klemmer moli u sebi da jednom njegova učiteljica prema njemu bude tako poslušna. Od uzbuđenja se počinje gnijezditi na sjedalu. Jedna mu ruka nehotice kreće prema strašnom oružju njegova spolovila. Učenik se Klemmer s mukom svladava i u sebi zamišlja proporcije Erikina tijela. (Jelinek, 2005:63)

Brenda Bethman u svom radu pod nazivom “Obscene Fantasies”: Elfriede Jelinek’s Generic Perversions“ ističe upravo da ovaj performans Erikinog sviranja ukazuje na jednu od uloga koju je klavir imao u historiji kao „izvor vizuelnog užitka za muškarca“ (Brethman, 2009). Važno je napomenuti da Klemmer tada masturbira i zamišlja da mu je Erika poslušna kao seksualni objekt, te je ovaj čin još jedan od dokaza muško-ženskih odnosa, koji su ispod površine nasilni, iako se naizgled (samo) radi o potrebi za stvaranjem muzike i slušanjem.

Klavir je također i težnja Erikine majke da je drži podalje od muškaraca, kako bi Erika, a i ona sama, ubirala plodove njenog mukotrpnog rada, popraćenog svim odricanjima. Primarni cilj Erikine majke jeste pomoću klavira i vježbanja sačuvati Eriku od utjecaja koji bi muškarci mogli imati na nju, a upravo taj isti klavir i to sviranje na koje je tjera postaje, povod pritajenih želja Erikinog učenika.

U pubertetu Erika živi u potpunoj zaštićenosti kućnog rezervata. Zaštićena je od svihvanjskih utjecaja i iskušenja. Zaštićena je od zabave, ali ne i od posla. Majka i baka uzase uvijek imaju oružje. Njih su dvije prava ženska brigada, koja Eriku štiti od muškihlovaca što posvuda vrebaju i koja je, u slučaju potrebe, dotičnog lovca spremna ivlastoručno kazniti. Obje se stare žene, čiji su spolni organi potpuno zakržljali, bacajupred svakog muškarca kako se on ne bi probio do njihove srne. Njihovu mladunčetu nesmiije ništa nautiti, ni ljubav, a pogotovo ne užitak. (Jelinek, 2005:34)

Pored analiziranja društvenog i ekonomskog položaja žene, kao i ironiziranja rodni uloga, u romanu važno mjesto zauzima pitanje ženskog tijela. Mjesto i uloga tijela, kao i Erikina seksualnost postaju važnim poprištem posebno kada se žensko tijelo svodi samo na užitke, na „razvratničke“ činove, na puku tjelesnost, koja sa sobom ne nosi nikakav užitak niti dublju povezanost.

Erika želi da se prema njoj, prema njenom tijelu postupa kao prema nekom predmetu.

Ipak, njene šape čeznutljivo i zahvalno grebu po podu očekujući onoga tko će u njoj probuditi njenu bezuvjetnu poslušnost. (Jelinek, 2005:101)

⁴³ U psihologiji sublimacija je nesvjesni obrambeni mehanizam mijenjanja instinktivnih i primarnih nagona koji su svijesti neprihvatljivi u aktivnosti koji su osobi i društvu prihvatljive. Navodi se primjer kako se neki porivi agresivnosti mogu preusmjeriti na bavljenje sportom, a u slučaju Erike to je sviranje klavira.

Thirteenth International Scientific Conference
THE TEACHER OF THE FUTURE
25-28.5.2017, Budva, Montenegro

Klemmer naređuje. Erika poslušno izvršava. Čini se da upravo hita u vlastitu propast, svoj posljednji, silno željeni cilj. Erika se odrekla svoje volje. Svoju volju, kojom je dosada upravljala majka, predaje poput štafetne palice Walteru Klemmeru. Naslanja se na zid i čeka odluke o sebi. Odriče se, istina, svoje slobode, ali postavlja jedan uvjet: Erika Kohut upotrijebit će svoju ljubav za to da ovaj mladić postane njen gospodar. (Jelinek, 2005:195)

Ona želi biti instrument na kojem će ga ona učiti svirati. On treba biti slobodan, a ona u lancima. Ali svoje će okove Erika odabrati sama. Ona je osobno odlučila pretvoriti se u predmet, u alat, a Klemmer će morati odlučiti želi li se tim predmetom poslužiti. (Jelinek, 2005:200)

Pored perverznih intencija, Erika je sklona ozljeđivanju svoga tijela, te prilikom tog čina nije osjećala apsolutno ništa. Njeno tijelo kao da je bilo prazna posuda, koja odzvanja iznutra bez ikakvih emocija, lišena topline. Erika je biće koje podražava jedino vizuelni kontakt, a on nije dovoljan da bi ona osjetila užitek, zato sama sebi nanosi bol, pokušavajući iznjedrati emocije, kao takva ona ne doživljava ni umjetnost: „od svih čula, razvila je samo čulo vida“. Stoga je Erika sklona promatranju drugih parova, dok u zanosu vode ljubav pri izmještenim mjestima u gradu, kao i odlasku u sexy shopove, gdje ima priliku gledati ples prostitutki kao i reakciju muškaraca na njihove performanse. Erikino samoozljeđivanje možemo posmatrati kao bijeg od praznine, depresije ili osjećaja nerealnosti, ali i kao način za izražavanje svog bića koje se ne može ostvariti u stvarnosti zbog kontrole, koju majka ima nad njom. Interesantna je činjenica da u romanu nema mnogo dijelova gdje Erika govori, tako da samoozljeđivanje možemo dovesti u vezu sa komunikacijom, kada Erika nije u stanju da društvu objasni sva svoja htijenja i svoje želje, već ih potiskuje duboko u sebi. Ona do susreta sa mladim studentom nikada nije nekome iskazala šta ona ustvari želi i ko je to zaista ona. To je dugo godina čuvala u tajnosti, te je odlučila da mu putem pisma iskaže kako želi da je Klemmer tretira (kao robinju). Izuzetno je značajan taj momenat kada mu nakon njihovog prvog prisnijeg kontakta Erika govori da će mu napisati pismo, u kojem će on dobiti upute šta sve može da joj radi. Erika prvobitno nije u stanju da „progovori“, da kaže šta to ona sve želi. Tijelo je ovdje prikazano kao filter putem kojeg Erika oslobađa sve ono što je godinama potiskivala, a sve pod utjecajem majke kao kontrolora. Tako Erika tijelo koristi kao alat, kao instrument za ispoljavanje svega onoga što je duboko u njoj. Njeno tijelo postaje regulator emocija, što obično čini nakon nekih uznemirujućih situacija, a bol koji ona nosi unutar sebe je veći od boli koji joj pričinjava rezanje svoga tijela. Erika rezanje tijela i samoozljeđivanje ne doživljava kao bol, ona to uopće ne osjeća.

Erikino samoozljeđivanje je, gledano psihoanalitički, također u uskoj vezi sa njenim željama da bude seksualna robinja, a to se očituje prije svega u njenoj nemogućnosti da pronađe/ima partnera koji je spreman da je ozlijedi. Mazohisti obično teško pronalaze partnere koji su ih spremni ozlijediti, pa dolazi do samoozljeđivanja koje je obično bizarno. Erika na drugoj strani, s obzirom na majku-kontrolora teško i može da nađe nekoga. Želje za mazohizmom kod Erike predstavljaju „kršenje pravila“, kao način da se odupre stegama društva i granicama, koje joj je majka odredila. To je Erikina prilika da kaže NE pravilima i da čini ono što ona želi.

Njena perversija je dvostruko uslovljena: s jedne strane ontemskom figurom pijanistkinje koju možemo smjestiti u širi društveni kontekst s obzirom da kroz nju Erika pronalazi falusoidnost i s druge strane: specifičnu vezu Erike i majke, u kojoj majka dominira. Perversiju u ovom slučaju nikako ne treba shvatati kao vid abnormalne seksualnosti, nego kao specifičan oblik želje i osjećaja svijeta, a sve to iz razloga što Erikino biće nije u stanju da odvoji intelektualno sebstvo od seksualnog, jer ni jedno ni drugo njoj ne pružaju stvarni užitek.

3. ZAKLJUČAK

Imajući u vidu teme kojima se bavi u svojim romanima Jelinek biva proglašena u kritici kao zastupnica marksizma i socijalnog feminizma, kao žena čiji romani imaju veliki politički značaj. Njen hrabri i istrajni politički aktivizam, te nepokolebljivi feministički angažman, te književni rad fokusiran na razotkrivanje socijalne patologije i dubinski uvid u muško-ženske odnose donio joj je Nobelovu nagradu, ali svakako i poziciju jedne od najprovokativnijih spisateljica savremene književnosti. Smatrala je da je itekako važno da ona kao književnica svojim djelima rasvijetli bolna mjesta društva, a sve to je radila zahvaljujući njenom oružju – sarkazmu čime razotkriva apsurdnost društvenih klišeja. Elfride Jelinek je sa svojim romanima donijela nova viđenja svijeta, donijela je na vidjelo sve patologije društva, koje je svojim prepoznatljivim maestralnim stilom razarala i prodirala u svaki aspekt oboljelog društva, te je time svakako zaslužila mjesto jedne od najznačajnijih spisateljica savremene književnosti, a analizi njenog sveukupnog djela bi trebalo da se posveti mnogo veća pažnja.

LITERATURA

Thirteenth International Scientific Conference
THE TEACHER OF THE FUTURE
25-28.5.2017, Budva, Montenegro

- [1] J. Butler, *Tela koja nešto znače*, Samizdat B92, Beograd, 2001.
- [2] J. Butler, *Nevolje s rodom*, Ženska infoteka, Zagreb, 2001.
- [3] J. Butler, *Paradoks tjelesnih inskripcija*, u: *Tvrđa*, 1/2, str. 197–201, 2006.
- [4] E. Jelinek, *Pijanistica*, Ocean More, Hrvatska, 2005.
- [5] B. L. Bethman, "Obscene Fantasies": Elfriede Jelinek's Generic Perversions, University of Massachusetts – Amherst, 2009.
- [6] Udruženje studenata filozofije Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, *Zbornik radova studentske bioetičke radionice sa Lošinjskih dana Bioetike „Bioetika i feminizam“*, Mali Lošinj – Zagreb, 2010.
- [7] Grupa autorica, *Rečnik osnovnih feminističkih pojmova*, Beograd, Željko Albulj, 1999.
- [8] Nadežda Čaćinović, *U ženskom ključu*, Zagreb, Centar za ženske studije – Zagreb, 2000.
- [9] Selman Repišti, *Sadizam i mazohizam ili sadomazohizam: konceptualna i empirijska razmatranja*, u: *Antrpologija* 10, sv. 3, Sarajevo, 2010.
- [10] J. Lokar, 'Seksualni poremećaji', u: *Psihijatrija* (II izdanje), ur. Dušan Kecmanović, 208-214. Beograd/Zagreb: Medicinska knjiga, 1989.
- [11] A. Zlata, *Tekst, tijelo, trauma- ogledi o suvremenoj ženskoj književnosti*, Naklada Ljevak, 2004.